

Quod est majus peccatum, quam blasphemia in Deum? Diabolus cur de caelo ejectus est? Quia furtum fecit? non propter hoc cecidit, sed propter linguam suam cecidit. Quid enim dixit? In caelum conscendam, super sydera caeli ponam thronum meum, et ero similis Altissimo.

35. *Impietas non fuit distincta a superbia.* — Veruntamen quod spectat ad Ignatium et Ambrosium, existimo illam impietatem non fuisse proprium peccatum contra religionem, neque fuisse distinctum a superbia, quia Lucifer se adversus Deum exaltavit: nam per illam Deum deseruit, et ab illo apostatavit, seque suo auctori comparavit, et per eandem dixit in corde suo, *similis ero Altissimo*. De Hieronymo res est magis dubia, quia licet dici possit, etiam verba illa metaphorice tantum continere blasphemiam, quia illud *dicere*, non verbo, sed desiderio factum est, nihilominus obstare videtur, quod Hieronymus negat Luciferum cecidisse propter furtum, et affirmat cecidisse propter blasphemiam: metaphorice autem etiam propter furtum cecidit, ut idem Hieronymus, in cap. 24 Job, de Lucifero dicit: *Dicinitatem sibi per superbiam arrogando, quam per presumptionem animi sui tentavit invadere, velut fur inventus est, qui aliena conatur auferre*. Et prius Clemens Alexandrinus, lib. 1 Strom., peccatum Luciferi furtum appellavit; ergo cum Hieronymus peccatum linguae, et blasphemiam illud vocat, non per metaphoram, sed proprie locutus est.

36. *Probabile tamen est blasphemiam in Lucifero inventam fuisse.* — Propter hoc fortasse dici posset, licet primum peccatum internum Luciferi, quo se auctori suo comparavit, solum metaphorice possit dici blasphemia, nihilominus aliud peccatum, quod statim commisit, alios ad rebellionem inducendo, quod peccatum linguae, et externum proprie dici potest, fuisse etiam propriam blasphemiam, quia vix poterat, nisi injuriose de Deo, et de se magnifice loquendo, alios contra Deum provocare. Unde illi etiam potest proprii mendacium tribui, juxta verbum Christi, *Mendax est, et pater mendacii*. Nam licet hoc dictum communiter referatur ad mendacium, quo Evam decipit, ut exponit Leo papa, serm. 4, de Collectis, et Cassianus, collat. 8, cap. 25. Nihilominus (ut idem Cassianus insinuat) etiam in primo suo lapsu mendax fuisse creditur, quia etiam inter Angelos potest esse mendacium, et de Deo blasphemando, mendacium misuisse, valde credibile est.

37. *Quid de infidelitate.* — Ultimo principa-

liter inquiri potest, an etiam peccatum infidelitatis, et haeresis Lucifero attribui possit? De quo puncto nihil invenio a sanctis Patribus dictum. Unde cum alia peccata malis Angelis tribuant, et de hoc omnino taceant, videntur supponere peccatum haeresis, aut infidelitatis in Angelis non fuisse. Haec autem consensio ex alia suppositione pervenisse videtur, nimirum hoc genus peccati non posse in Angelum inveniri: nam si posset, factum esset contingens. Unde ergo potuissent omnes in negatione hujus facti convenire, cum in sacra Scriptura id revelatum non sit? Nihilominus scholastici videntur supponere Angelum non peccasse per infidelitatem. Et expresse id tradunt D. Thomas, in 2, dist. 5, q. 1, art. 3, ad ultimum, et Albertus ibi, art. 2, ad ult. At vero Paludanus, in 3, dist. 23, q. 4, ad ult., sentit Luciferum non potuisse per infidelitatem peccare: nam credi, non esse capacem fidei, quia cum evidentia testificantis ex necessitate assentiuntur rebus revelatis. De inferioribus autem putat, sicut voluntarie credunt, ita etiam posse per infidelitatem peccare. De facto autem non audet affirmare, quia communis theologorum opinio contrarium sentit.

38. *Quarta assertio in ordine.* — *Probabile est non posse Angelum positive contra fidem peccare.* — In hoc vero puncto, sicut in superioribus saepe dictum est, aliud esse loqui de potestate, aliud de facto: circa potestatem adverte, dupliciter posse peccari contra fidem, uno modo discredendo, seu credendo non esse verum, vel non esse certum, quia proponitur, aut contrarium esse verum: alio modo non exercendo actum fidei, sicut oportet, id est, propter solam primam veritatem obscure revelantem, quando praecipuum fidei obligat, quia fieri potest, vel absolute nolendo considerare tale objectum, nec circa illud actum aliquem exercere, vel considerando illud, et assentiendo illi, ut aliquo modo evidenti ex conjecturis, non tamen ex vera fide, sola Dei auctoritate innixa. De priori modo probabile est, non posse Angelum peccare peccato haeresis, seu infidelitatis positivae, quia probabile est, Angelum, cui sufficienter proponitur fides, etiam per revelationem in se obscuram, semper cognoscere evidenter Deum esse, qui loquitur, et testificatur. Unde cum evidenter cognoscat, Deum non posse mentiri, consequenter etiam aliquo evidenti modo, scilicet in testificante, cognoscit verum esse, quia revelatur. Ergo non potest per positivum actum dissentire, aut contrarium credere, cum evidenter cognoscat esse

falsum. Et hoc fatetur Paludanus supra, quoad Luciferum solum, quia putat solam illam habuisse evidentiā rerum fidei in testificante. Durandus vero, Cajetanus et alii, qui in omnibus illam admittunt, idem dicent de omnibus.

39. *Imo id videtur probabilius.* — Et fortasse (ut supra tetigi, et in tractatu de Fide latius dicitur) illud principium, quod supponitur, probabilius est. Tum quia probabilius est Deum immediate revelasse omnibus Angelis mysteria fidei, omnesque evidenter cognovisse illud locutionis genus ab alio Angelo non procedere: tum etiam, quia ut Angelus teneatur credere, necesse est, ut veritas sibi proposita fiat ei evidenter credibilis tanquam a Deo dicta, et testificata, et ut talem esse secundum prudentiam erendam, alias non posset Angelus illam prudenter credere, neque ad id posset obligari. At vero, eo ipso, quod evidenter iudicat, illam rem sic esse credibilem, iudicabit evidenter, esse dictam a Deo. Nam licet in homine non sit hæc bona illatio, in Angelo est optima, quia Angelus omnia signa credibilitatis, et eorum naturam, et originem evidenter videt, quia sunt res, vel actiones intellectuales, quæ in ipsomet fiunt, cum illi fides proponitur, et in eis aliquid esse oportet, quod speciali Dei concursu, et supernaturali modo fiat, ideoque semper habent aliquod signum evidens, quod illa revelatio a Deo procedat. Quomodo autem cum illa evidentiā stet vera, et supernaturalis fides, alibi tractatum est. Itaque ex illo fundamento satis probabile est, Angelos non potuisse per errorem positivum contra fidem errare.

40. *Idque licet non haberet evidentiā attestantis.* — At vero, si in credendo non haberent evidentiā Dei testificantis, non video, cur per hæresim errare non potuerint. Quia tunc fides in illis esset libera, non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem actus; ergo pro sua libertate possent non solum non assentiri, sed etiam dissentire rebus sibi propositis. Nihilominus tamen censeo, et illum modum peccandi esse difficilem in Angelis, et vix moraliter contingere. Moveor, quia, etiamsi Angelus non assentiatur ex absoluta necessitate, nisi rebus evidentiis: nihilominus ex his, quæ sibi evidentiā simpliciter non sunt, saltem cognoscit evidenter quid probabilius, verisimilius, aut credibilis sit: at in his licet possit cohibere omnem assensum, si vult, si tamen vult iudicium ferre, moraliter loquendo, semper assentit illi parti, quæ evidenter est probabilior, quia ipsa ratio natura-

lis evidenter iudicat, ita esse faciendum, et quodammodo cogit, ut ita fiat. At vero quoties aliquid proponitur Angelo sufficienter, ut credendum, tanquam a Deo revelatum, ad minimum est evidenter probabilius; ergo non potest Angelus moraliter loquendo contrarium assensum habere.

41. *Nisi forte ex magna superbia.* — Quæ ratio saltem convincit, non posse Angelum (de eadem morali impotentia loquendo) sic errare, nisi præcedat aliqua magna elatio, et superbia. Quia talis error non posset oriri ex solo intellectu; ergo ex pravo affectu, qui in Angelo non potest esse nisi superbia, quia ante illam non habet alias passiones, quibus mens ejus obscuretur. Unde hoc confirmat, quod Augustinus, in lib. de Utilit. credendi, in princ., et D. Thomas 2, 2, quæst. 11, art. 1, ad 2, dicunt, hæresim in hominibus, vel ex superbia, vel ex concupiscentia nasci; remota ergo concupiscentia ab Angelis, saltem debet præcedere superbia. Et adhuc illa supposita vix potest cogere intellectum ad assentiendum simpliciter, ac speculative contra veritatem cognitam, etiamsi tantum, ut evidenter probabilior ostendatur. Et hinc dæmones non creduntur habere assensum erroneos, vel hæreticos contra fidem: nam de illis absolute scriptum est, quod *credunt et contremiscunt*: quamvis fortasse non de omnibus, et singulis credendis, videant evidenter esse dicta a Deo: nam satis est, quod evidenter videant esse longe credibilia.

42. *Quinta assertio in ordine.* — *Etiam posita evidentiā in attestante possunt. Angeli per omissionem contra fidem peccare.* — *Accidia non potest dari in Angelis.* — *In Angelis non datur pusillanimitas.* — Unde audimus ulterius, etiamsi Angelus habeat evidentiā in testificante de rebus fidei, posse peccare per defectum, seu omissionem in modo credendi, quanquam hoc genus peccati moraliter semper supponat deordinatam voluntatem, maxime per superbiam. Priorem partem probat sufficienter ratio dubitandi supra posita: nam actus credendi sicut oportet, est liber simpliciter, non tantum quoad exercitium, sed etiam quoad talem modum assentiendi: ergo est in libera potestate Angeli nolle ita assentiri; sicut nunc dæmones, licet habeant evidentiā in testificante mysteriorum fidei, non credunt illa perfecta fide, sed acquisita, et coacta. Illi autem in hoc non peccant, quia in illo statu non tenentur supernaturalem actum fidei elicere, cum ad hoc auxilium non habeant: in Angelo autem viatore talis defectus esset

culpabilis, quia esset contra præceptum, quod implere posset. Altera vero pars probanda est, sicut in præcedenti puncto, quia voluntas sic assentiendi, scilicet, quantum naturalis evidentia convincit, et non amplius, moraliter loquendo nascitur ex superbia, et elatione mentis, quia illa seclusa, vix potest alia ratio reddi, quæ Angelum in illam voluntatem inducat, qua seclusa in illo objecto per se spectato, nulla ratio appetibilis apparet. Dices, posse Angelum retrahi ab illo altiori modo assentiendi ex quadam accidia, vel pusillanimitate. Respondetur, utrumque motivum esse valde alienum ab angelica natura; et ideo D. Thomas, q. 63, art. 2, ad 1, ab Angelis excludit accidiam: quia illa est tristitia retardans a spiritualibus actibus propter corporalem laborem, qui in Angelis locum non habet, neque in eis aliud genus laboris, aut difficultas cogitari potest, ex quo talis tristitia nascatur, et voluntatem a tali actu retardet. Idemque sentio de motivo pusillanimitatis, est enim alienum ab excellentia angelicæ naturæ, ut Cajetanus, in dicto art. 2, notat, et supra tactum est, tractando de appetitu beatitudinis naturalis, neglecta supernaturali, et in præsentia videtur manifestum, quia supposita cogitatione objecti supernaturaliter credibilis, et voluntate assentiendi illi, non esset difficilius Angelo assentiri, sicut oportet, quam alio inferiori modo; ergo si eligit hunc modum, et alium negligit, ex superbia, non ex pusillanimitate, id facit.

43. *Sexta assertio in ordine.* — *Verius est Luciferum nec positive, nec omissivè contra fidem peccasse.* — Ultimo ex dictis concludimus, non esse verisimile Luciferum per infidelitatem, aut hæresim, vel propter alium fidei defectum peccasse. Prior pars de infidelitate positiva seu hæresi, in Lucifero saltem est manifesta ex dictis, quia de illo negari non potest, quin habuerit evidentiam in testificante rerum sibi revelatarum. Altera pars de defectu privato, probatur primo, quia tale peccatum in se spectatum, esset omissionis: peccatum autem Angeli, utique primum, et potissimum, de quo tractamus, non fuit omissionis, ut ex dictis supponimus, nec etiam talis ommissio potuit sequi ex peccato superbiæ saltem pro statu viæ, quia ipsummet peccatum superbiæ supposebat fidem illius objecti, a quo superbiendi occasione Lucifer sumpsit, neque est verisimile, illam credulitatem fuisse imperfectam, et non fidem in sua ratione perfectam: tum, quia, ut dixi, non potuit Lucifer habere talem modum assentiendi, nisi ex superbia, nunc autem sup-

ponimus illam fidem, ut antecedentem primam Angeli superbiam; tum etiam, quia ipsummet vehemens appetitus excellentiæ manifestata per fidem, indicat etiam vehementem certitudinem in iudicio, per quod talis excellentia, ut vera, et appetibilis proposita est, quod iudicium erat fidei, vel fundabatur in illa: nam erat de unione hypostatica, vel alio supernaturali bono. Solum juxta opinionem, quæ peccatum Angeli ponit in appetitu solius beatitudinis naturalis, sprete supernaturali, posset apparenter dici, etiam sprevisse fidem supernaturalium mysteriorum, et ita vel noluisse illa credere, vel non exacte, ideoque facile potuisse illa contemnere, vel non considerare; sed illa opinio nobis minime probata est: nec auctores ejus hujus fidei defectum Lucifero attribuunt.

CAPUT XVI.

UTRUM LUCIFER, SEU PRINCEPS MALORUM ANGELORUM FUERIT PRIMUS OMNIUM ANGELORUM, ETIAM SANCTORUM, QUOAD PERFECTIONEM NATURALEM.

1. *Prima sententia negans.* — In hoc puncto duæ sunt celebres sententiæ. Prior contendit, primum Angelum peccantem non fuisse supremum omnium Angelorum, quos Deus creavit, sed supremum infimi ordinis tertiæ Hierarchiæ: vel forte supremum illius tertiæ Hierarchiæ. Auctor hujus sententiæ censetur Damascenus, lib. 3, cap. 4, ubi ait, fuisse illum Angelum, quia in angelicis copiis terrestriis ordinis principatum tenebat. Sed ante Damascenum retulit hanc opinionem Augustinus, lib. 3, Genes. ad lit., cap. 10, et lib. 11, c. 17, in quibus locis nihil de illa dicit; in posteriori vero libro, cap. 19, eandem commemorans, ait, se non invenire, unde ex Scripturis probari possit, in capite autem 26 videtur illam rejicere, dicens, *sed nullo modo asseri potest, et fortasse referre voluit Augustinus Epiphanium, qui doctrinam hanc multum insinuat in lib. 2, contra hæres., tom. 1, hæres. 64, in his, quæ ex Methodio et Proclo refert; sic enim ait: Ipse Diabolus dicitur spiritus circa materiam se habens, factus a Deo, quemadmodum reliqui facti sunt ab ipso Angeli, et ob materiam, et materia speciem concreditam sibi habent administrationem.* Et infra de eisdem Angelis, quibus administratio rerum corporalium commissa est, sermonem prosequens, adjungit; *Cæterum reliqui in his, ob quæ fecit, ac constituit illos Deus, manserunt; hic vero*

violavit, et pravus factus est circa concreditorum ipsi administrationem, et postea declarat, quis ille fuerit, dicens: Erat autem Diabolus stella Lucifer. Quomodo cecidisti de celo Lucifer? Sentit ergo hunc fuisse ex inferioribus Angelis ministrantibus.

2. *Theodoretus ad illam accedere videtur.* — Consentire videtur Theodoretus, lib. 5, Divin. decret., cap. de Diabolo. Prius enim ex verbis Pauli 1, ad Timoth 3: *Non neophytum, ne in iudicium incidat Diaboli, colligit, quod superbia causa fuit Diabolo, ut caderet, et addit: Ad Ephesios autem scribens declaravit, quod antequam ad id, quod est deterius esset conversus, erat ei credita aeris administratio, secundum principem, inquit, potestatis aeris hujus.* Ad eandem sententiam plane alusit Rufinus in expositione Symboli, quæ inter opera Cypriani habetur, nam super illa verba: *Crucifixus sub Pontio Pilato, sic ait: ab initio Deus cum fecisset mundum, ei præposuit quasdam virtutum cælestium potestates, quibus regetur, et dispensaretur mortalium genus, et infra, sed horum nonnulli, sicut et ipse, qui Princeps appellatus est mundi, datam sibi a Deo potestatem, non his, quibus acceperunt legibus, temperarunt, etc.* Et eodem modo loquitur Andreas Cæsarensis, in Apocal., capite suo 34, ubi ex Papiæ refert, Deum quibusdam Angelis terræ administrationem commisisse; eos vero, non, ut decebat, ordinem suum servasse, ex quo sequitur consequenter supremum Angelorum peccantium, ex ministrantibus in terra fuisse.

3. *Et probabilem indicat dicitur Thomas.* — Ex scholasticis D. Thomas, quodl. 5, art. 7, ad 1, opinionem hanc, ut æque probabilem relinquere videtur, in præsentia vero d. quest. 63, art. 7, solum dicit non esse contra fidem: Durandus etiam 2, dist. 6, q. 1, idem fere dicit, et addit, opinionem hanc ortam videri ex doctrina Platonis, ille enim Angelos distinxit in Deos et dæmones, Deosque vocabat eos, qui in cælo habitabant, vel cælestia administrant, quos omnes bonos esse dicebat. Dæmones vero appellat eos, qui terrestria dispensant, et ex eis quosdam bonos, alios malos esse dicebat, ut videre licet apud Augustinum, lib. 8, de Civit., cap. 14, et l. 9, cap. 8. Ratione suaderi potest hæc sententia. Primo ex parte Dei, quia decuit, ut Deus non permitteret, principem omnium Angelorum peccare et perire: sic enim non permisit Deus primum hominem damnari, ut infra tractatu sequenti dicemus, et licet permisit illum peccare ad ostendam fragilitatem liberi

arbitrii humani, id habuit locum in homine, quia poterat penitentiam agere et salvari; in Angelo vero, qui penitentiam acturus non erat, non videtur decuisse, ut caput totius angelicæ naturæ in peccatum labi, et consequenter damnari Deus permisit. Secundo ex parte Angeli omnium supremi erat minor occasio peccandi, et (ut sic dicam) minor facultas. Quia, quo fuit Deo similior, eo fuit minus capax peccati, et quo erat excellentior, eo habebat minorem occasionem excellentiorem statum appetendi. Denique, quia non fuerit supremus omnium, videtur posse colligi ex Ezechiel. 18, ubi non Seraphim, sed *Cherubim* appellatur, et Paulus ad Ephes. 6, tantum principem illum appellat. Isaias etiam indicat Luciferum non peccasse in cælo, cum dixerit, *in cælum conscendam*; unde colligitur ex inferioribus Angelis fuisse.

4. *Secunda sententia affirmans.* — Secunda sententia est Luciferum, seu primum omnium Angelorum peccantium, fuisse simpliciter primum, et perfectiorem omnium, quos Deus creavit, quæ solet Gregorio, ut principali auctori tribui; non quidem quia primus ejus auctor fuerit, sed quia sæpius, et luculentius eam docuit, ut videre licet, l. 4 Moral., c. 13, alias 12, ubi ait: *Satanam ita fuisse creatum, ut pro aliis legionibus Angelorum emineret,* et lib. 9, cap. 2, Luciferum vocat *summum angelicum spiritum.* Et expressius, lib. 32, c. 18, alias 24, de Lucifero, quem per Behemoth intelligit, illa verba exponit, *ipse est principium viarum Dei, dicens: Quia in natura rerum hanc creando per substantiam conditor primum fecit, et iterum: Hunc primum condidit, quia reliquis Angelis eminentiorem fecit.* Et in hujus sententiæ probationem verba Ezech. 28 et 31, late expendit, et similia repetit, hom. 34, in Evang. Verumtamen antiquior est hæc sententia, nam Hieronymus, in 40 cap. Job, eodem modo exponit verba illa, *ipse est principium viarum Dei;* unde Psalm. 23, in fine, dixit: *Diabolus novem ordines Angelorum sub sua habuit dominatione, sive bonos, sive malos,* et lib. 2, contra Jovin. Luciferum vocat *altissimam sublimitatem, que in veritate non stetit.*

5. *Tertullianus assentitur.* — Præterea Tertullianus, lib. 2, contra Marci., cap. 10, *eminentissimum Angelorum et sapientissimum,* Luciferum vocat; et in eo sensu, *Archangelum* etiam appellat, id est, omnium Angelorum principem. Nazianzenus etiam, carm. 6, de Subst. ment. præd., Luciferum vocat *primum,* et videtur, non tantum de cadentibus, sed de